

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

O'QUVCHILARNI TABIATNI ASRASH VA E'ZOZLASH ORQALI EKOLOGIK TARBIYA BERISH TEXNOLOGIYALARI

Umarova Zebiniso Maxsudbekovna

Urganch RANCH texnologiya universiteti magistranti

zebinisoumarova05@gmail.com

+998(88) 456-77-67

Annotatsiya: *Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarida ekologik dunyoqarash va tabiatga nisbatan e'zozlash hissini shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari tadqiq etilgan. Muallif ekologik tarbiyaning samarali metodlari sifatida loyiha ishlari, keys-stadi va interaktiv interfaol texnologiyalarni pedagogik tizimga integratsiya qilish masalalarini ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qiladi.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются современные педагогические технологии формирования экологического мировоззрения и уважения к природе у учащихся средних школ. Автор научно и практически анализирует вопросы интеграции проектной работы, тематических исследований и интерактивных технологий в педагогическую систему как эффективных методов экологического образования.*

Abstract: *This article examines modern pedagogical technologies for the formation of an ecological worldview and respect for nature among secondary school students. The author scientifically and practically analyzes the issues of integrating project work, case studies, and interactive technologies into the pedagogical system as effective methods of environmental education.*

Kalit so'zlar: *ekologik tarbiya, pedagogik texnologiya, tabiatni e'zozlash, loyiha metodi, ekologik madaniyat, keys-stadi.*

Ключевые слова: *интенсификация, педагогическая технология, инновационные методы, эффективность обучения, цифровое образование, проблемное обучение.*

Keywords: *ecological education, pedagogical technology, respect for nature, project method, ecological culture, case study.*

Bugungi kunda global ekologik inqiroz sharoitida o'sib kelayotgan yosh avlodning tabiatga bo'lgan munosabatini tubdan o'zgartirish pedagogika fanining eng dolzarb vazifalaridan biridir. Ekologik muammolarni faqat texnik yoki iqtisodiy choralar bilan hal qilib bo'lmaydi; buning uchun inson ongida tabiatni asrash va e'zozlash ehtiyojini shakllantirish zarur.

O'zbekiston Respublikasining "Ekologik nazorat to'g'risida"gi Qonuni va ta'limga oid me'yoriy hujjatlarda ekologik ta'lim-tarbiyani uzluksiz tizimga aylantirish masalasi alohida belgilangan. O'quvchilarda ekologik tarbiyani shakllantirish – bu shunchaki tabiat haqida

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

bilim berish emas, balki ularni tabiatning ajralmas qismi ekanligini his qildiruvchi qadriyatlar tizimini yaratishdir.

Ekologik tarbiyaning pedagogik asoslari xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Taniqli pedagog N.M. Mamedov ekologik ta'limning maqsadini shunday izohlaydi: “Ekologik ta'lim – bu shaxsning atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatli munosabatini shakllantirishning uzluksiz jarayonidir”. [1, 45-b.].

O'zbekistonlik olimlardan Sh. Avazov o'z tadqiqotlarida maktab o'quvchilarining ekologik madaniyatini rivojlantirishda milliy qadriyatlar va an'analardan foydalanish muhimligini ta'kidlaydi. Uning fikricha: “O'zbek xalqining qadimiy urf-odatlarini, suvni muqaddas bilish, daraxt ekish kabi qadriyatlari ekologik tarbiyaning eng mustahkam poydevoridir” [2, 78-b.].

Ushbu maqolada tizimlilik, qadriyatli yondashuv va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi. O'quvchilarni tabiatni e'zozlash ruhida tarbiyalashda innovatsion pedagogik texnologiyalarning samaradorligi tahlil qilindi.

O'quvchilarni tabiatni asrash va e'zozlash orqali ekologik tarbiya berish jarayoni maxsus ishlab chiqilgan pedagogik texnologiyalar zanjiriga asoslanishi lozim. Shunchaki ma'ruza yoki suhbat shaklidagi darslar bugungi kun o'quvchisining xulq-atvorini o'zgartirishga ojizlik qilmoqda. Shuning uchun amaliyotga quyidagi interaktiv texnologiyalarni joriy etish yuqori samara beradi:

1. Ekologik Loyiha Metodi (Project-Based Learning).

Loyiha metodi o'quvchilarga real ekologik muammolarni o'rganish va ularni hal qilish yo'llarini izlash imkonini beradi. Masalan, “Maktab hovlisidagi “Yashil makon”” loyihasi doirasida o'quvchilar nafaqat ko'chat ekishadi, balki har bir daraxtning parvarishi, uning ajratadigan kislorod miqdori va tuproq namligini saqlashdagi rolini biologik va ekologik jihatdan hisoblab chiqishadi.

Pedagogik tadqiqotchi I.D. Zverev yozganidek: “O'quvchi o'z qo'li bilan ekkan va parvarish qilgan niholgina uning qalbida tabiatga nisbatan e'zoz tuyg'usini uyg'otadi”. [3, 112-b.]

2. Ekologik keys-stadi (Vaziyatli Tahlil) texnologiyasi. O'quvchilarga hayotiy muammoli vaziyatlar (keys) taqdim etiladi. Masalan: “Orol dengizining qurishi va uning hudud ekologiyasiga ta'siri” yoki “Siz yashayotgan hududdagi maishiy chiqindilar muammosi”. O'quvchilar kichik guruhlariga bo'linib, muammoning kelib chiqish sabablari va uni bartaraf etishning iqtisodiy-ekologik yechimlarini ishlab chiqishadi. Bu metod o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

3. “Ekologik Iz” interfaol o'yini. Ushbu texnologiya o'quvchining kundalik hayotda tabiatga keltirayotgan zararini (suvni isrof qilish, elektr energiyasidan samarasiz foydalanish, polietilen paketlar ishlatish) hisoblashga qaratilgan. O'quvchi o'zining “ekologik izi” qanchalik katta ekanligini anglab etgach, unda tabiatni asrashga nisbatan shaxsiy daxldorlik va mas'uliyat hissi uyg'onadi [4, 56-b.]

Ekologik tarbiya berish texnologiyalarining tarkibiy qismlari:

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Kognitiv komponent: Tabiat va undagi qonuniyatlar haqida fundamental bilimlarga ega bo'lish.

Aksiologik (qadriyatli) komponent: Tabiatni oliy qadriyat, hayot manbai sifatida e'zozlash. Pragmatik (amaliy) komponent: Tabiatni asrash faoliyatida (ko'chat ekish, chiqindilarni saralash, suvni tejash) faol ishtirok etish.

Pedagogik tajriba-sinov ishlari shuni ko'rsatadiki, ekologik tarbiya darsdan tashqari faoliyat bilan uzviy bog'langandagina kutilgan natijani beradi. Professor A.N. Zaxlebniy o'z asarlarida ekologik tarbiyaning hissiy jihatiga e'tibor qaratib, shunday deydi: "Tabiat bilan bevosita muloqotda bo'lmagan, uning go'zalligidan hayratlanmagan bolaga ekologik madaniyatni faqat kitob orqali singdirib bo'lmaydi". [5, 89-b.].

Shu sababli, maktablarda darslarni bevosita tabiat bag'rida, botanika bog'larida yoki ekologik muzeylarda tashkil etish, "Tabiat va biz", "Yer sayyorasi – bizning uyimiz" mavzularida amaliy seminarlar o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Texnologik yondashuvning afzalligi shundaki, u o'quvchini passiv tinglovchidan faol tabiat himoyachisiga aylantiradi.

O'quvchilarni tabiatni asrash va e'zozlash orqali ekologik tarbiya berish — bugungi kun ta'lim tizimining strategik vazifasidir. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni (loyiha, keys-stadi, interaktiv o'yinlar) dars jarayoniga tizimli joriy etish quyidagi imkoniyatlarni beradi:

1. O'quvchilarda ekologik bilimlar shunchaki nazoriya emas, balki hayotiy ko'nikmaga aylanadi.
2. Milliy qadriyatlar va zamonaviy fan yutuqlari uyg'unlashib, o'quvchining ekologik madaniyatini shakllantiradi.
3. Tabiatni asrash va e'zozlash tuyg'usi shaxsiy mas'uliyat darajasiga ko'tariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mamedov N.M. Ekologiya va barqaror rivojlanish ta'limi. – Moskva: Znanie, 2013. – 45-b.
2. Avazov Sh. Maktab o'quvchilarini ekologik tarbiyalashning pedagogik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 78-b.
3. Zverev I.D. Maktabda ekologik ta'limning dolzarb muammolari. – Sankt-Peterburg: Prosveshenie, 2015. – 112-b.
4. Tojiyev M., Salimov X. Pedagogik texnologiyalar va ekologik madaniyat. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2021. – 56-b.
5. Zaxlebniy A.N. Atrof-muhit va maktab o'quvchisi. – Moskva: Pedagogika, 2011. – 89-b.

